

MARGARET
ATWOOD

BOOKER PRIZE 2019
LAUREATĖ

TARNAITĖS PASAKOJIMO TĘSINYS

LIUDIJIMAI

baltos lankos

Margaret Atwood

Liudijimai

romanas

Iš anglų kalbos vertė Nijolė Regina Chijenienė

baltos lankos

Ardua rūmų rankraštis

1

Tiktai mirusiesiems leidžiama statyti paminklus, bet aš įamžinta dar nenumirusi. Spėjau suakmenėti.

Šis paminklas – tai tik kuklus mano nuopelnų įvertinimas, buvo rašoma padėkos pareiškime, kurį garsiai perskaitė Teta Vidala. Mūsų vadovybės įpareigota, savo priedermę ji atliko be jokio įkvėpimo. Kiek galėdama santūriau jai padėkojusi timpltelėjau virvelę ir marška nuo statulos nuvilnijo žemėn, atskleisdama visą mano grožybę. Ardua rūmuose neįprasta garsiai džiūgauti, bet vis dėlto pasigirdo reti plojimai. Dėkodama nulenčiau galvą.

Mano statula, kaip ir dera, didesnė už mane pačią, ir aš pavaizduota jaunesnė, lieknesnė ir dailesnio sudėjimo, nei esu pastaruoju metu. Stoviu tiesiai, atlošusi pečius, lūpose pasitinkintis, bet kilniaširdiškas šypsnyš. Žvilgsnis, įsmeigtas į kažkokį kosminį tašką, neva byloja apie mano idealizmą, nepalaužiamą atsidavimą pareigai, ryžtą nesibaiminant kliūčių žengti priekin. Vargu ar statulai pavyktų ką nors išžiūrėti danguje, užgožtame tankiai suaugusių medžių ir krūmų palei pėsčiųjų taką priešais rūmus. Mums, Tetoms, netgi akmeninėms, nederą būti per daug reiklioms.

Septynerių ar aštuonerių metų mergytė, įsitvėrusi man į kairę ranką, užvertusi galvą žiūri į mane ištikimomis akimis. Mano dešinės rankos delnas uždėtas ant šalia pritūpusios

moters viršugalvio; tai viena iš Tarnaičių, jos plaukai uždenkti, o į mane įsmeigtas žvilgsnis kupinas, kaip reikėtų suprasti, baimingo dėkingumo; man už nugaros stovi viena iš mano Perlų Mergelių, pasiruošusių atlikti savo misionierišką misiją. Man prie diržo kabo tazeris. Tas ginklas primena nesėkmes: jeigu darbas būtų veiksmingesnis, nereikėtų tokio įrankio nešiotis. Pakaktų balso įtaigos.

Nelabai vykusi skulptūrinė grupė: perkrauta. Manychiau, daugiau dėmesio turėjo būti skirta man. Na, bent jau nepanaši į beprotę. Juk lengvai galėjo atsitikti ir taip, nes pagyvenusi skulptorė – dabar jau pasimirusi tikratikė – savo modelius buvo linkusi vaizduoti išsprogusiomis akimis, tuo pabrėždama dievobaimingą jų užsidegimą. Jos lipdytas Tetos Anos biustas atrodo kaip sergančios pasiutlige, Tetos Vidalos – kaip su skydliaukės gūžiu, o Tetos Elžbietos – lyg tuoj sprogsiančios.

Per statulos atidengimo ceremoniją skulptorė vis nerimo. Ar mano savimeilė bus paglostyta? Ar pritarsiu jos sukurtam įvaizdžiui? Ar visi pamatys, kad pritariu? Išvydusi atidengtą skulptūrą vos nenusiviečiau, bet paskui apsigalvojau: nesu juk visai be gailėsčio. „Labai tikroviška“, – pasakiau.

Visa tai buvo prieš devynerius metus. Laikas paliko ant statulos savo žymes: balandžiai išdekoravo kūną, drėgnuose plyšeliuose priaugo samanų. Gerbėjos įprato dėti aukas man prie kojų: kiaušinius vaisingumui, apelsinus sėkmingam nėštumui, ragelius per delčią. Duonos gaminių paprastai neimu – dažniausiai jie būna ištežę nuo lietaus, bet apelsinus įsikišu kišenėn. Apelsinai taip atgaivina.

Šiuos žodžius rašau savo asmeniniame darbo kambaryje Ardua rūmų bibliotekoje – vienoje iš keleto bibliotekų, likusių po knygų deginimo šėlo, praūžusio per šalį. Kruvini purvinos

praeities pirštų pėdsakai turėjo būti nuvalyti, kad liktų švari erdvė doroviškai tyrai jau visai netrukus subręšiančiai kartai. Tokia tat teorija.

Tačiau tarp tų kruvinų pirštų atspaudų esama ir mūsų pačių paliktų, o tų taip lengvai nenuvalysi. Per visus tuos metus užkasiau daugybę kaulų; dabar esu pasirengusi juos vėl iškasti – jau vien jums pamokyti, mano nežinomas skaitytojau. Jeigu jūs dabar skaitote mano rankraštį, vadinasi, jis išliko. Nors gal tai vien mano svajonė: gal skaitytojo neturėsiu niekada. Kalbėsiuosi tik su siena, visomis prasmėmis.

Šiai dienai užrašų pakaks. Gelia ranką, laužia nugarą, ir manęs jau laukia puodelis karšto pieno nakčiai. Kišu savo rašini slėptuvėn – taip, kad sekimo kameros neužfiksuotų, juk žinau, kur jos, pati įrengiau. Nors imuosi visų atsargumo priemonių, vis dėlto smarkiai rizikuoju: rašymas – pavojingas dalykas. Kokios išdavystės, kokie demaskavimai tyko manęs? Ardua rūmuose yra keletas žmogystų, kurios didžiai apsidžiaugtų gavusios į rankas šį rankraštį.

Palaukit, nebyliai patariu joms: bus dar ne taip.

II

Brangiausioji gėlė

359 A liudijimo perrašas

2

Jūs prašėte papasakoti, kaip aš augau Gileade. Sakėte, kad tai būsią naudinga, o aš tikrai noriu pasitarnauti. Įsivaizduoju, tikėtės išgirsti visokių siaubingų dalykų, bet iš tikrųjų Gileade, kaip ir kitur, daugelis vaikų augo mylimi ir prižiūrimi, ir daugelis tėvų Gileade, kaip ir kitur, buvo geri, nors ir neišvengė klaidų.

Tikiuosi, sutiksite, kad mes visi šiek tiek ilgimės vaikystėje patirtos meilės, kad ir kiek jos būtume gavę, kad ir kokiomis neįprastomis, iš šalies žvelgiant, sąlygomis būtume augę. Pritariu jums, kad Gileadas turėtų būti nušluotas nuo žemės paviršiaus – jame per daug neteisybės, per daug dirbtinumo ir per daug dalykų, kurie neabejotinai prieštarauja tam, kas buvo sumanyta Dievo, – bet, tikiuosi, leisite man nors šiek tiek apgailėti, kad prarasta ir tai, kas gera.

Mūsų mokykloje pavasarį ir vasarą buvo vilkima rausvai, rudenį ir žiemą tamsiai violetiškai, o ypatingomis dienomis – sekmdieniais ir per šventes – baltai. Ilgos rankovės, paslėpti plaukai, iki penkerių metų sijonai sulig keliais, o vėliau ne daugiau kaip du coliai aukščiau kulkšnių, nes vyrų potraukis yra siaubingas dalykas ir tą potraukį reikėjo pažaboti. Vyrų akys nelyginant tigrų nuolatos laksto aplink švytuodamos kaip prožektoriai, ir tas jų akis būtina apsaugoti nuo viliojančios ir tiesiog akinan-

čios mūsų spindesio galios – nuo mūsų dailių, liesų ar apvalinų blauzdų, grakščių, kaulėtų ar putlių kaip dešrelės rankų, švelnios kaip persikas ar spuogais išbertos odos, žvilgančių vilnijančių garbanų ar šiurkščių kaip avies vilna gaurų ir skystų gelzganų kaselių – nesvarbu. Kad ir kokio būtume sudėjimo ar veido, norom nenorom esame jiems žabangai ir viliojantis masalas, tad, būdamos tyros ir nekaltos, jau vien savo prigimtimi apsvaiginame vyrus taip, kad jie ima svirdinėti, klupčioti ir, peržengę ribą (Kokią ribą? – nesuprasdavom mes. – Kaip žengiant nuo skardžio?), puola bedugnėn apimti liepsnų, tarsi degančios sieros gniūžtės, paleistos įpykusio Dievo rankos. Mes – neįkainojamo mumyse glūdinčio slaptingo lobio sergėtojos, brangiausios gėlės, kurias dera laikyti po šiltnamio stiklu, kad niekas iš pasalų neužpultų, nenudraskytų žiedlapių, neišvogtų lobio, kad tie išalkę vyrai, tykantys už kiekvieno kampo tame žiaurumo ir nuodėmės pritvinkusiame išorės pasaulyje, nesuplėšytų mūsų į skutelius ir nesutryptų.

Taip mokykloje mums pasakojo varvanosė Teta Vidala, kai mes mažu dygsneliu siuvinėjome nosines, minkštasuolius kojoms ir paveikslėlius rėmeliuose – dažniausiai gėles vazose ir dubenis su vaisiais. Tačiau Teta Estera, mylimiausia mūsų mokytoja, sakydavo, kad Teta Vidala persistengia ir kad nėra reikalo taip mirtinai gąsdinti, nes tai gali pakenkti mūsų būsimam santuokinio gyvenimo darnai.

– Ne visi vyrai tokie, mergaitės, – ramindavo ji. – Geriausieji iš jų puikūs būdo. Kai kurie geba valdytis. Be to, kai ištekėsite, viskas jums atrodys visai kitaip, toli gražu ne taip baisiai.

Nors ką ji galėjo žinoti, juk Tetos likdavo netekėjusios, santuoka joms uždrausta. Užtat jos turėjo teisę skaityti knygas ir rašyti.

– Kai ateis laikas, mes kartu su jūsų tėvais atsakingai parinksime jums tinkamus vyrus, – sakydavo Teta Estera, – tad nereikia baimintis. Tiesiog mokykitės ir pasikliaukite suaugusiaisiais, jie tikrai padarys viską, kad jums būtų kuo geriau ir jūsų gyvenimas susiklostytų sėkmingai. Aš melsiuosi už tai.

Tačiau draugiška Tetos Esteros šypsena ir duobutės skruostuose nepadėjo, Tetos Vidalos nupieštas ateities paveikslas buvo įtaigesis. Naktimis toji ateitis baugindavo mane košmarais: dūžtantis šiltnamio stiklas, tarškesys, džeržgesys, paskui kanopų trypimas ir ant žemės pabirusios rausvos, baltos ir violetinės mano pačios skiautelės. Aš siaubingai bijojau užaugti ir sulaukti tuoktuvių amžiaus. Netikėjau, kad Tetos atsakingai parinks man jaunikį. Šiurpau pagalvojusi, kad galiausiai turėsiu tekėti už kokio šiaudų ožio.

Ypatingoms, tokioms kaip mes, mergaitėms buvo leidžiamos rausvos, baltos ir tamsiai violetinės suknelės. Paprastos mergaitės iš Ekonošeimų visą laiką vilkėjo vienodai – tomis šlykščiomis margai dryžuotomis sukniomis su pilkais gobtuvais, kaip ir jų motinos Ekonožmonos, arba kitaip Naminės. Jos netgi nesimokė siuvinėti dygsneliu ar nerti vąšeliu, tiktai siūti, daryti dirbtines gėles ir panašius dalykus. Ir joms nebus iš anksto parinkti patys geriausi vyrai – Jokūbo Sūnūs bei kiti Vadai bei jų sūnūs, – ne taip kaip mums; nors, kai paūgės, tas, kurios dailesnės, galės kas nors ir išsirinkti.

Garsiai apie tai nebuvo kalbama. Grožiu didžiutis nederėjo, tai buvo nekuklu, kaip ir grožėtis kitų išvaizda. Vis dėlto mes, mergaitės, žinojome: būti gražiai geriau negu bjauriai. Netgi Tetos gražuoliukėms skirdavo daugiau dėmesio. Bet jeigu tu jau išrinktoji, grožis nebe taip svarbu.

Aš ne žvairakė kaip Hulda, neturiu tokios nuo prigimimo susigarankščiausios kaktos kaip Šunamita ir nesu visai be antakių kaip Beka, bet toli gražu ne tobula. Veidas putlus kaip mielinis pyragaitis – tokiais mane lepindavo mano numylėtoji Morta Zila – su razinų akutėmis ir moliūgo sėklų dantukais. Tačiau nors ir ne gražuolė, aš buvau išrinktųjų išrinktoji. Ne vien todėl, kad pažadėta į žmonas pačiam Vadui, pirmoji mane išsirinko Tabita, mano motina.

Tabita pati man dažnai apie tai pasakojo.

– Kartą bevaikščiodama po mišką, – pradėdavo ji, – užėjau užburtą pilį, o joje radau užrakintas daugybę mažų mergyčių, užkerėtų pikėtų raganų, ir visos jos buvo našlaitės. Aš turėjau stebuklingą žiedą ir juo atrakinau pilies vartus, bet išgelbėti tegalėjau vienui vieną mergytę. Apžiūrėjau visas įdėmiai ir iš visos tos minios išsirinkau tave!

– O kitos? – klausdavau. – Kas atsitiko kitoms?

– Jas išgelbėjo kitos mamos.

– Ar jos irgi turėjo stebuklingus žiedus?

– Žinoma, brangioji. Tam, kad taptum motina, reikia turėti stebuklingą žiedą.

– O kur tas stebuklingas žiedas? – klausdavau. – Kur jis dabar?

– Štai jis, man ant piršto, – sakydavo mama rodydama didįjį kairės rankos pirštą. Vadino jį širdies pirštu. – Bet mano žiedas gali išpildyti tik vieną norą ir aš išnaudojau jį tau. Todėl dabar tai tiesiog įprastinis mamų žiedas.

Tada ji leisdavo man jį pasimatuoti, tą auksinį žiedą su trimis deimantais: vienu stambiu per vidurį ir dviem mažesniais iš šonų. Atrodė, kad toks žiedas kadaise tikrai galėjo būti stebuklingas.

– Ir tu paėmei mane ant rankų ir išsinešei? – klausdavau. – Išsinešei iš miško? – Žinojau istoriją mintinai, bet man patikdavo jos klausytis.

– Ne, brangioji, tu jau buvai per didelė. Nuo nešimo būčiau užsikosėjusi ir raganos būtų mus išgirdusios. – Žinojau, kad sako tiesą: ji iš tiesų smarkiai kosėdavo. – Taigi paėmiau tave už rankytės ir mes ištykinom iš pilies taip tyliai, kad raganos neišgirdo. Šnibždėdamos „Ššš...“ – ir čia ji prisidėdavo pirštą prie lūpų, o aš irgi prispaudusi pirštu burną susižavėjusi kartodavau „Šššš...“ – mes tekinos pasileidom per mišką, kad raganos nepavytų, mat viena iš jų užmatė mudvi einančias pro duris. Mes bėgom, bėgom, o paskui sulindom į drevę. Mums grėsė didžiulis pavojus!

Aš miglotai prisiminiau, kaip bėgau per mišką įsitvėrusi kažkieno rankos. Ar išties buvau įlindusi į drevę? Lyg ir kažkur slėpiausi. Vadinasi, gal tai ir tiesa.

– O kas buvo paskui? – klausdavau.

– Paskui aš parsivedžiau tave į šiuos nuostabius namus. Argi nesi čia laiminga? Mes visi čia taip tavimi džiaugiamės! Juk mums abiem pasisekė, kad aš išsirinkau tave?

Aš prisislinkdavau prie jos, o ji mane apkabindavo, ir aš priglausdavau galvą prie liesos jos krūtinės, jausdama atsikišusius šonkaulius. Prispaudusi ausį jai prie širdies girdėdavau ją viduje tuksint – tarytum vis tankiau ir tankiau, lyg ji būtų laukusi, kad aš ką nors pasakysiu. Žinojau, kad nuo mano atsakymo priklauso, ar jinai nusišypsos, ar ne.

Ką aš galėjau pasakyti? Tik „taip“, ir nieko daugiau. Taip, aš laiminga. Taip, man pasisekė. Juk tai tiesa.